

lex mercatoria jeste, да се у сфери права адекватно реагује на новонастале односе у сфери економских односа. Национална права могу да заостају иза тих процеса, али — услед све јасније одлучујућег утицаја међународног тржишта — не могу да следе једну дивергентну линију развоја. У процесу институционализације правила аутономног права међународне трговине долази до постепеног разрешавања противуречности између националних и ненационалних елемената а национална привредна права све више ће се прилагођавати стандардима ствараним на међународном плану.

Тибор Варади

ПРИЛОГ ОДРЕБЕЊУ ПОЈМА И ПРЕДМЕТА ЗАЈЕДНИЧКЕ ИМОВИНЕ СУПРУГА

— УЗ ОСВРТ НА СУДСКУ ПРАКСУ —

Поводом решавања имовинских односа брачних другова на основу члана 10. Основног закона о браку који је донет 3. IV 1946. године, „Сл. лист ФНРЈ“ бр. 29 од 9. IV 1946, а ступио на снагу 9. V 1946, где је уведена заједничка имовина супруга у наш правни систем, јавио се низ спорова који су решавани са доста добрим разумевањем духа закона и воље законодавца, као и нових односа у друштвеном поретку од стране наших судова. Међутим, после доношења новог Устава од 7. IV 1963. и приступања друштвеној и привредној реформи, наши судови питање заједничке имовине нису решавали у складу са новим променама у друштву. Стога се указала потреба да се о неким питањима дају нови одговори, нова решења, а посебно и реши питање прихода који улазе у заједничку имовину супруга.

У правним решењима низа питања има недостатака и недореченог, нарочито у вези са предметом заједничке имовине супруга. Овде ће посебно бити задатак *одредити предмет заједничке имовине и шта све улази у заједничку имовину супруга*, као и однос посебне (сопствене) имовине једног супруга и заједничке имовине супруга. Посебно ће се расправљати *право на ренту*. На постављена питања желим да нађем решења прилагођена савременим друштвеним токовима. Настојаћу да своје закључке и предлоге проткам судском праксом.

Све већи утицај друштвеног карактера привређивања и рада на друштвеној својини на средства за производњу која прераста у општенародно добро, и расподеле према раду који је уложен, треба боље да се уочи и објасни. Радничка класа утире пут новим друштвеним преображајима, а породица и брак су основне ћелије друштва у којима она ствара нове етичке вредности потребне тим преображајима, и младе, прогресивне генерације које ће тај пут наставити и довршити. Ако будем успео да сагледам ове токове егалитарне породице социјалистичког поретка који градиммо данас, и само једно он најбољих решења у овом смисту нађе места у овом раду, његов задатак биће испуњен. Уједно позивам на разговор за изналажење најприкладнијих решења за што мање материјалног интереса у брачној заједници, а што више љубави.

Појам и предмет заједничке имовине супруга. — Према ОЗБ, чл. 7. и 8, брачни другови могу имати две врсте имовине: 1) сопствену (посебну, одвојену) имовину и 2) заједничку имовину (тековину).

Имовина коју су супрузи имали у време закључења брака и имовина коју су стекли у току брачне заједнице, *али не радом*, назива се сопствена. Она може настати на било који законом дозвољен начин, само не радом или уштебевином од рада, односно прихода поседа који је настао радом. Нпр. наслеђивањем, поклоном, каматом на уштебени улог, приходом од свога поседа који није настао уштебевином од рада (зараде) итд. Садржај сопствене имовине могу чинити сва права која улазе у појам имовине уопште. Она се назива сопствена стога што је то имовина сваког супруга на коју он лично има право својине или неко друго право, управља њоме самостално и убира приходе самостално. Сваки супруг својом сопственом имовином самостално располаже. Може је отуђити, поклонити или, ако је то ствар на којој има право својине, уништити, без сагласности и питања другог брачног друга. Значи, ималац сопствене имовине задржава сва права која је имао на истој пре ступања у брак, тј. ступање у брак не утиче на обим и садржину права његовог имаоца.

Закључење брака не утиче на имовину брачног друга која је настала у току брака, али не радом. Сопствена имовина назива се још посебна и одвојена стога што је ова имовина брачних другова одвојена од заједничке, не спаја се са имовином другог брачног друга, а управљање над њом врши сваки супруг посебно и самостално.

Пошто је предмет рада заједничка имовина супруга, то ће се питања посебне имовине разматрати само толико колико је потребно за разумевање разлика и сличности између ове две врсте имовине супруга.

„Имовина коју су супрузи стекли радом у току брака јесте њихова *заједничка имовина*“ (Чл. 8, ст. 1. ОЗБ истакао аутор).

Имовински режим који прописује овај члан ОЗБ назива се још и *заједница тековине радом* и заједничка тековина супруга. Овај назив јесте израз социјалистичког карактера норми које регулишу овај нови институт нашег брачног права. По томе је брак заједница радних људи у којој су мушкарац и жена потпуно равноправни. Рад жене изједначен је и цени се као и рад мушкараца. Овде је дошло до изражаја колективистичко гледање на имовину породице, јер је имовина стечена у браку заједничка имовина супруга.

Овај социјалистички принцип поштовања рада без обзира на различитост полова и потпуно изједначење рада жене и мушкараца, боље је истакнут у образложењу Предлога Закона о браку, где стоји: „Установљен је режим заједнице стечене имовине, водећи при томе рачуна да жена у брак уноси не само награду за свој мануелни или интелектуални рад изван породице, већ и рад у самој породици, старајући се о домаћинству, васпитању деце итд.“

Заједничку имовину супрузи стичу од момента закључења брака до његовог престанка. Она настаје и у ништавом браку све док пресуда о поништењу брака не постане правоћна. У непостојећем браку нема заједничке имовине пошто брак није ни постојао.

Према тексту и духу одредаба ОЗБ једини начин стицања заједничке имовине јесте рад. Добра заједничке имовине настају одвојеним радом сваког супруга или заједничким радом у току брачне заједнице. Одвојени или појединачан рад у стицању заједничке имовине постоји кад сваки од супруга на свом радном месту или на свом поседу, у домаћинству или ван њега, својим радом прибављају каква права или доприносе повећању заједничке имовине. Под заједничким радом подразумева се заједничко обављање одређених послова супруга којима они стичу извесна стварна и тражбена права. Нпр. кад су оба супруга адвокати, угоститељи, занатлије или кад заједничким радом остварују приходе на пољопривредном газдинству.

Заједничка имовина најчешће се стиче непосредним путем, тј. када рад непосредно ствара имовину. Међутим, може се на посредан (индиректан) начин својим радом доприносити повећању заједничке имовине, тј. омогућити то другом брачном другу. Нпр. жена која води бригу о заједничком домаћинству, негује и васпитава децу, пружа пажњу и нежност своме супругу, омогућује му да успешније обавља своје послове и усмерава своје напоре за стицање заједничке имовине. Од колике је важности рад жене у кући, домаћинству, најбоље се види код сеоске породице. На селу, где се породица бави пољопривредном производњом, жена справља храну, одржава чистоћу у кући, брине се о деци, по правилу шије деци одећу (посебно рубље), израђује разне рукотворине потребне домаћинству (а често и за пијацу), храни и негује стоку, а често и своме супругу и другим укућанима помаже у пољским радовима, нарочито у време сезонских радова у пољопривреди. Овај начин стварања заједничке имовине супруга нашао је пуну заштиту од стране законодавца и судова. Судови су у овоме смислу доносили пресуде. Посебно су важне пресуде ВСЈ у чијим образложењима налазимо потпуна правна објашњења духа и циља увођења заједничке имовине супруга као новог правног института. У њима су наши судови показали да су дорасли да контролишу и оцењују спровођење закона и прописа у живот, као и да својим активним ставом буду креатори права, предлажући нова решења а прилагођавајући постојећа новим друштвеним односима. Ево неколико примера: 1) Пресуда Окружног суда у Н... бр. Г 88/52. од 11. VII 1952. и пресуда Врховног суда НР Србије по жалби туженика, бр. Г. 776/52. од 6. XII 1952, 2) Решења ВСЈ а) Рев 2780/64. од 13. XI 1964. (ЗСО, књига IX, 3, бр. 313, стр. 31), б) Рев 234/63. од 19. XII 1964. (ЗСО, XI, 3, 321, 39), Рев 3818/64. од 12. III 1965. (ЗСО, X, 1, 14, 35).

Предмет заједничке имовине супруга представљају *сва имовинска права и обавезе* које су посредно или непосредно стекли супрузи у току брака. То су стварна права (право својине, право залог, право службености, реални терети, право на стан) и тражбена права и обавезе (облигациона).

Предмет имовинских права и обавеза супруга представљају ствари које им припадају са теретима или без терета) и економска добра. Предмет права која чине имовину, разликујући „само право као један интелектуални (али ипак реални) однос, однос овлашћења и обавеза, од објекта тог права, од оног елемента на шта се то право односи“, (Др А. Гамс, чла-

нак у Аналима Правног факулета у Београду, бр. 1/53, под називом „Својина и имовина“, стр. 24), јесте маса економских добара која једном лицу припадају. Дакле, *предмет* заједничке имовине супруга чине сва економска добра која им припадају. То је имовинска маса, збир вредности објеката над којима супрузи имају стварна (апсолутна) права и облигациона (релативна) права и обавезе.

У заједничку имовину долазе и *приходи од заједничке имовине*, стечени радом или не.

Приходи од сопствене имовине ако су стечени радом такође представљају предмет заједничке имовине. Нпр. у занатској радионици коју је опремио један супруг, оба брачна друга заједно обављају фризерски занат. Или, на њиви која је својина једног брачног друга, раде оба брачна друга или само један од њих. Приход, плод, настао је као резултат рада било једног или оба брачна друга, те представља део заједничке имовине.

Овакво гледиште преовлађује у нашој правној теорији, а прихватили су га и судови. То, иако нејасно, произилази из текста чл. 7. ОЗБ. Али реч „управљање“ у тексту Закона значи и право на употребљавање плодова од сопствене имовине. Значи, све што је настало од сопствене имовине, али не радом, представља сопствену имовину, а повезано са текстом члана 8. ОЗБ, *приходи од сопствене имовине настали радом* улазе у заједничку имовину.

Наводим неколико писаца који заступају ово гледиште и налазим да га нису довољно образложили. Поред тога оставили су отворена нека питања која ОЗБ није решио или их није јасно решио. (О њима ће бити речи у даљем тексту). Тако на пр. Иван Полдругач, чланак „Примјена чл. 9. и 10. ОЗБ, „Наша законитост“, Загреб, бр. 4/1949, Др Ана Прокоп, „Коментар Основног закона о браку“ Загреб, Школска књига, 1953, стр. 44, Др К. Барат, чланак „Заједничка тековина“, Гласник АК за АПВ, бр. 3 и 4 1957, Др Е. Крмпотић у чланку „О имовинским односима брачних другова“, Земљишна књига, Загреб, бр. 7—9, 1958, стр. 123, Др Б. Златарић, „Напомене уз републички Закон о имовинским односима брачних другова“, Наша законитост, бр. 3—4/1950, Борбе Јововић, „Нека питања из Основног закона о браку“, Народни правник, бр. 5/1950, Михаило Митић, „Заједничка имовина брачних другова“, Правни живот, бр. 12/1953, Коста М. Месаровић, „Заједничка својина“, Гласник АК АПВ, бр. 4/1966, Радисав Тасић, „О заједничкој имовини супруга“, Гласник АК АПВ, бр. 7/1967. Писци уџбеника нису ова питања могли разматрати свестраније због саме намене уџбеника (др Бертолд Ајзнер, „Породично право“, Загреб, Накладни завод Хрватске, 1950, др Мехмед Беговић, „Породично право“, пето издање, Научна књига, Београд, 1961, др Алојзи Финжгар, „Родбинско право“ у издању Правног факултета у Љубљани 1955, др Војислав Бакић, „Породично право“, треће измењено и допуњено издање, Савремена администрација, Београд, 1967).

Једино је др Андрија Задор опширно образложио зашто прихвата ово гледиште, и то врло успешно, у своме чланку „Приходи посебне имовине (чл. 9. ОЗБ)“ штампано у Гласнику АК АПВ, бр. 3/1961.

И у судској пракси је долазило до тешкоћа око утврђивања заједничке имовине. Овде ћу навести два гледишта, која се дијаметрално раз-

ликују, поводом утврђивања прихода од посебне (сопствене) имовине насталих радом једног и оба супруга у току брака.

По првом гледишту, само она имовина односно приходи који су настали искључиво и само радом на сопственој имовини једног брачног друга представљају предмет заједничке имовине, а ренту која представља накнаду за коришћење земљишта или неке друге сопствене имовине, треба претходно издвојити и урачунати је као цену те награде, и она припада власнику. Само разлика, вредност створена искључиво радом, јесте предмет заједничке имовине.

Ево примера из судске праксе: 1) пресуда Врховног суда АПВ, Гж 800/58. од 7. II 1959, 2) пресуда ВС АПВ, Гж 812/58. од 6. XI 1959, 3) Савезни врховни суд у Рев 1472/59. од 4. XII 1960, укидајући пресуду ВС АПВ, бр. Гж 313/59. од 15. априла 1959. (у којој суд није заузео одређено становиште поводом прихода посебне имовине супруга), 4) пресуда Окружног суда у Новом Саду, П 883/65. од 18. II 1966. и решење ВСС — Одељења у Новом Саду, бр. Гж 620/66. од 30 IX 1966. године.

По другом гледишту, цео приход сопствене имовине настао радом једног или оба супруга представља њихову заједничку имовину. По њему, рента се не издваја посебно већ улази у укупну имовинску масу. Ево две карактеристичне одлуке: 1) Врховни суд Хрватске, Гж 996/53. од 5. X 1955. и 2) ВС АПВ, Гж 735/57. од 29. XI 1958.

И у првој теорији постоје два гледишта поводом овог питања, која су у тексту наведена. За прво гледиште су К. М. Месаровић и већина судија и адвоката на територији САП Војводине. Друго гледиште заступају др К. Барат и др А. Задор. Али само последњи улази у потпуно разматрање питања. Међутим, већина се не изјашњава ни за једно ни за друго гледишта већ их само констатује (др В. Бакић) или, пак, и не помиње ово питање (др М. Беговић, др А. Финжгар, Р. Тасић).

Сматрам да садашња пракса судова не обогаћује довољно решење овог питања новим друштвеним односима, и нови друштвено-економски односи (самоуправљање, све веће подруштвљавање производње на приватном поседу, социјалистички морал, васпитни утицај родитеља на своју децу у духу комунизма и пролетерског интернационализма, изједначавање друштвеног интереса и интереса појединца) нису нашли довољно места приликом доношења појединих одлука и решења овог питања, већ су се узимала превазиђена решења класичних робно-новчаних односа привређивања и класичног права својине на некретнинама. У последњих седам година, по доношењу Устава СФРЈ од 7. априла 1963, још више је убрзан развитак и обогаћивање нових друштвених вредности које судови нису довољно практично примењујући само слово закона. У креирању права суд мора пратити развој друштвених односа, новонасталих вредности, морал, а посебно измењени карактер појединих правних института и давати им или предлагати ново правно рухо, нову формулацију, којом ће одражавати нову садржину истог општеобавезног правила понашања. Имовина супруга све више постаје специфичан правни појам. У социјалистичком друштвеном уређењу, као што је наше, поседовање средстава за производњу једног супруга не сме представљати могућност за неравноправан економски положај брачних

другова и експлоатацију другог брачног друга, што садашње решење овога питања омогућује.

Друго гледиште више одговара социјалистичким друштвеним односима, социјалистичком моралу и карактеру наше породице. Доктор А. Задор је то схватио и врло добро учио оправданост елиминисања ренте у стицању заједничке имовине супруга радом једног или оба брачна друга на средствима за производњу која представљају објекте, имовинску масу сопствене имовине.

Др К. Барат сматра да плодови сопствене имовине спадају у заједничку имовину (камата, закупнина), имајући у виду предратну судску праксу на подручју важења бившег мађарског приватног права.

Ради бољег сагледавања питања које се разматра, послужићу се и упоредним правним методом.

У националним законодавствима других држава ово питање прихода од сопствене имовине супруга регулисано је различито, пошто су и брачно-имовински режими различити.

У неким државама законом је уведен режим заједнице добара, те се ово питање не поставља. Пошто имовина супруга коју су имали у време закључења брака постаје њихова заједничка имовина, приходи те имовине долазе у заједничку имовину. Имовина стечена у браку такође представља заједничку имовину. Има изузетака, нпр. код добротиних правних послова са клаузулом да предмет поклоне не спада у заједничку имовину. (Холандија, Бразилија, Јужно-Афричка Унија).

По француском праву законски брачни имовински режим је заједница покретне имовине коју су супрузи унели односно имали у току закључења брака и стечене имовине у току брака (и покретне и непокретне ствари). Сви приходи и плодови сопствене и заједничке имовине, настали радом или не, улазе у заједничку имовину. (Code civil, art. 1404, 1409, 1421, 1441, 1489, 2497). Исти је брачни имовински режим који утврђује Белгијско законодавство.

У Швајцарској се по закону спајају сва добра али само у погледу управљања. Сваки део имовинске масе над којим је брачни друг имао сопствену имовину остаје и даље у имовини власника тих добара, али мужу припада право управљања и коришћења женине имовине, осим њене специјалне посебне имовине.

У САД и Великој Британији постоји режим одвојених добара као законски брачни имовински режим. Пошто у Великој Британији влада прецедентно право, то судови нису везани само правним правилима прописа.

И у Италији постоји режим одвојених добара. Приходи сопствене имовине припадају њеном власнику. Жена може овласти мужа да управља њеном имовином уз обавезу полагања рачуна о приходима, а и без такве обавезе. Додатни систем је посебно регулисан.

Према одредбама члана 1233. Општег грађанског законика, супрузи уговором могу успоставити заједничку тековину за сва добра, јер законом није утврђена заједничка имовина супруга као законски брачни имовински режим, већ режим одвојених добара. Муж има право управљања и уживања женине имовине. Ово му право престаје само онда кад буде изри-

чито одузето од његове жене. До доказног, у случају сумње, постоји претпоставка да је стечена имовина настала из мужевљеве имовине.

По совјетском праву, имовина коју брачни другови стекну у току брака представља њихову заједничку имовину ако је стечена радом. Питање прихода од сопствене имовине није посебно регулисано. Већина теоретичара сматрају да приходи сопствене имовине улазе у заједничку имовину (чл. 10. Зборника закона о браку, породици и старатељству РСФСР од 1. 1 1927).

У Демократској Републици Немачкој, Пољској, Чехословачкој, Мађарској, Румунији и Албанији, постоји институт посебне имовине и институт заједничке имовине. У овим земљама различито је регулисано питање шта све спада у заједничку имовину супруга. Према постојећој теорији и пракси у тим земљама, сви приходи сопствене имовине улазе у заједничку имовину супруга, настале радом или без рада.

У бугарском законодавству законски брачни имовински режим је режим одвојених добара. Под одређеним условима брачни другови имају право на део имовине другог брачног друга ако је иста стечена радом.

У законодавству НР Кине (Закон о браку од 1. маја 1950) приходи сопствене имовине улазе у заједничку породичну имовину.

На основу овог кратког прегледа имовинских односа брачних другова по питању прихода сопствене имовине можемо извести два закључка:

1. у скоро свим социјалистичким државама приходи сопствене имовине брачних другова улазе у њихову заједничку имовину;

2. у низу буржоаских држава ово питање је решено на сличан начин са том разликом што муж, по правилу, има право да користи и управља заједничком имовином.

У војвођанском обичајном праву, у предратној Југославији, постојао је институт заједничке имовине. По одредби чл. 786. Српског грађанског законика супрузи су могли уговорити заједничку имовину за сва добра из сопствене имовине и имовине стечене у браку. Као и у другим законодавствима капиталистичких држава, и овде је дато право мужу да управља женином имовином и користи приходе од те имовине. То јасно стоји у чл. 771. СГЗ. (Зборник грађанских законика старе Југославије, Титоград, 1960, стр. 245).

Из упоредног права видимо да се питање прихода од сопствене имовине супруга у капиталистичким земљама регулише у складу са концепцијама брака капиталистичког друштвеног уређења. А то значи очување патријархалне породице и брака, неравноправан положај мушкарца и жене, уз права мужа на управљање и женином имовином без полагања рачуна. Схватање капиталистичког друштва је такво да жена треба да препусти своме мужу управљање сопственом имовином, и да он ту имовину користи за потребе породице. У већини буржоаских држава где је по закону утврђен режим одвојених добара, жена своја имовинска овлашћења преноси на свог мужа прећутно или уговором.

Овакво регулисање имовинских односа јесте резултат неравноправног положаја мушкарца и жене у капиталистичком друштву. Жена се сматра мање способном за вођење послова, посебно правних, те се стога управљање њеном имовином поверава њеном мужу. Због таквог схватања безу-

словно долази до експлоатације жене и њеног рада у браку и породици. Управљање и коришћење економских добара по сопственом нахођењу, мужу омогућује да се он лично користи имовином жене. Питање ренте овде је мање важно стога што муж управља и има право да користи све приходе, како од сопствене тако и од заједничке имовине.

Гледиште по коме рента припада сопственој имовини брачног друга, а само вишак прихода улази у заједничку имовину, засновано је на начелу *непроменљивости правног положаја* супруга у односу на њихову имовину коју су имали у време закључења брака и његовој потпуној самосталности управљања, уживања и располагања како имовином коју је имао у време закључења брака тако и имовином која му је припала у току брака. Ово гледиште се заснива и на постојећим *позитивним прописима који признају ренту као извор прихода поседника* некретнине или суме новца. Нпр. накнаду за коришћење туђег земљишта у својини грађана предвиђа чл. 14. Основног закона о искоришћавању пољопривредног земљишта („Сл. лист ФНРЈ“, бр. 43/59, 53/62, „Сл. лист СФРЈ“ бр. 10/65). Накнаду за коришћење стана (станарина) у туђој згради која је предмет грађанске или друштвене својине предвиђа чл. 41. у вези чл. 56. Закона о стамбеним односима („Сл. лист ФНРЈ“ бр. 17/62. и 10/65). За уложени новац физичка и правна лица могу примати камате у законом одређеним оквирима. Маја 1968. уведен је и систем акција у привреди.

Кад закон дозвољава ренту као приход, видимо да нема законске основе, а ни потребе, сопствену имовину супруга посебно трегирати. Дакле, закључак је на закону заснован и јасан: приходи у виду ренте припадају власнику добра које представља предмет сопствене имовине супруга.

Да видимо како судови образлажу своје гледиште да ренту не треба посебно издвајати већ да она улази у заједничку имовину супруга, ако су приходи од сопствене имовине супруга стечени радом једног или оба брачна друга. Ово се образлаже чињеницом да је брак врло комплексан и деликатан животни однос који је само делимично регулисан правним нормама. Прописима нису обухваћени сви међусобни односи брачних другова јер су многи од њих по својој природи такви да се правом не могу регулисати. Брак представља заједницу живота и у економском смислу, према члану 1. ОЗБ. За остварење солидарности и што боље компактности брака, потребно је постојеће прописе тумачити тако да се јача заједничка имовина у недостатку прописа о приходима сопствене имовине. Издвајање ренте као накнаде за коришћење добра једног супруга из прихода и плодова који су резултат рада једног или оба брачна друга, негативно би утицало на складне међусобне односе и заједнички интерес супруга. Ко је власник средстава за производњу нема великог значаја у браку и стога што је рад основ стварања вредности. Пошто је до прихода на сопственој имовини дошло радом супруга, то овај приход улази у заједничку имовину супруга. Значи, чл. 8. ОЗБ. треба тумачити тако да приходи сопствене имовине који су резултат рада једног или оба брачна друга спадају у заједничку имовину супруга. Даље с обзиром на карактер брака у нашем социјалистичком друштву у њему рента не може да егзистира, иако је наше друштво још признаје.

Текст Закона може да се тумачи и тако да законодавац сматра да цео резултат рада брачних другова представља њихову заједничку имовину. Пошто је питање прихода од сопствене имовине насталог радом нерегулисано, то га треба решавати у пракси и теорији у духу ОЗБ и читаве концепције брака. Треба имати у виду и значај брака у социјалистичком друштву, као и васпитни утицај имовинских односа на децу брачних другова. Потом, треба имати у виду дејства доследног споровођења првог гледишта на брак и брачне односе (негативна дејства). Опште је признато и доказано да се породица мења упоредо са променама у друштвено-економским односима. Код нас расте значај личне својине над средствима за личну потрошњу и употребу, и друштвене својине на средствима за производњу, а опада значај приватне својине. То утиче да расте значај личног рада и рада уопште. Породица своју економску функцију врши све више радом, а не поседовањем средстава за производњу. Задовољавање својих потреба и извор прихода у већини породица представља рад а не поседовање средстава за производњу. Брак се заснива у духу социјалистичког морала, на љубави и разумевању, а не користољубљу и материјалном интересу, што је одлика буржоаског схватања брака и породице. Радничка класа је створила свој морал још у буржоаској држави у неравноправном политичком и економском положају. Већ тада је у свом програму борбе против буржоаске класе и њене власти имала и поштовање равноправности и људског достојанства сваког човека. Она се сада бори (у нашој земљи) за потпуну афирмацију свога програма. Она ствара, у држави коју је створила обезвлашћујући експлоататорску буржоаску класу, нове моралне вредности и нове правне форме и правне норме, којима омогућује уређење постојећих и нових друштвених односа у складу са овим новим моралним вредностима. Рентијерски приходи, приходи без рада, нису одлика социјалистичког друштвеног уређења већ привређивање, стварање радом. По економским законима, како је то доказао Карл Маркс, рад ствара вредност. (К. Маркс, „Капитал“, први том, књига I, стр. 44—45, 92, 214—215, издање „Култура“, Београд, 1964). Зашто би онда поседнику омогућили да има бољи економски положај од другог брачног друга кога је изабрао да с њим ствара заједницу живота?

Према првом гледишту које сматрам превазиђеним, брачни другови би морали да воде књиговодство и тачно одвојено евидентирање прихода по пореклу и величини. То би уносило поремећаје у складне међусобне односе брачних другова, њихову солидарност и узајамно повезане интересе.

Поставља се питање: *да ли је постојање ренте у социјализму оправдано* кад рента по својој садржини није социјалистичка категорија?

Као и низ других категорија које су туђе социјализму, и ренту треба задржати ако она доприноси бржем развоју производних снага и привредне моћи друштва, његовом мењању ка способнијем и јачем, за потпуно укидање остатака капиталистичких друштвено-економских односа. Ако рента не служи овим задацима, треба је укинути. Тамо где она има своје оправдање, треба је задржати. То су случајеви поседовања пољопривредног земљишта индивидуалних пољопривредних произвођача и давање истог у закуп пољопривредним задругама и другим пољопривредним радним организацијама на којима се врши савремена пољопривредна производња. За-

тим, то је обрачун ренте у кооперативној производњи на пољопривредном земљишту кооперанта — индивидуалног пољопривредног произвођача, где се рента урачунава као допринос у кооперативној сарадњи, те сразмерно истој власник земљишта учествује у расподели прихода (приноса, плодова) који су заједничким улагањима и радом остварени. Овде је рента оправдана јер омогућује подруштљавање средстава за производњу која се налазе у приватној својини и социјалистички преображај села, без повреде права својине на земљи. Накнада за издавање зграде или стана у закуп — станарина, правно се не исказује као рента јер је њена сврха покривање трошкова око одржавања и управљања зградом. У суштини, она је рента која је остала због тога што још нисмо у могућности да свим радним људима обезбедимо стан. У догледно време и овај облик ренте ће исчезнути.

О карактеру стицања прихода (камата) на основу поседовања новчане масе (каматносног капитала) још је Маркс у свом делу „Капитал“ веома добро, са доказима и примерима, изнео своје мишљење, којим показује да економски односи треба да одражавају постојећи друштвени систем, а то мишљење сада важи. (К. Маркс, наведено дело, том трећи, први део, књига III, стр. 380—381).

По Марксу, свака економска трансакција која омогућује експлоатацију у социјализму неправична је, као што је неправична економска зависност радника у капитализму. Економска слобода је неодвојиви део слободе човека.

Камате на новац имају своје оправдање још и ради активирања штедње и коришћења новчане масе коју поседују правна и физичка лица, а која сада стоје залеђена као „мртви капитал“, као и боље циркулације новца оним правцима где ће се боље употребити, што доприноси бржем привредном развоју.

Ренту у овим случајевима треба признати због њеног оправдања, али њено деловање треба ограничити на односе које због наведених разлога не можемо искључити.

Кад упоредимо односе у браку са наведеним односима у којима рента има своју сврху, јасно видимо да постојање ренте у браку нема свога оправдања. Рента не доприноси побољшању, обезбеђењу и учвршћењу брачне хармоније и брака уопште, већ има сасвим супротно дејство.

На основу изложеног произилази да *ренту треба искључити из имовинских односа супруга* или је барем искључити за случајеве кад се приход сопствене имовине ствара радом једног или оба брачна друга. Изузетно је оставити само онда кад је један од брачних другова, власник добра сопствене имовине, своје добро издаје у закуп трећем лицу, нпр. пољопривредно земљиште.

Зато би требало новелирати чланове 7. и 8. ОЗБ тако, што би сви приходи сопствене имовине стечени радом једног или оба брачна друга улазили у заједничку имовину супруга, или путем начелног мишљења Врховног суда Југославије прихватити ово решење.

Пошто се ових дана врше припреме за доношење Кодекса о породичном праву, са свом скромношћу предлажем *de lege ferenda* да се у члану 8. ОЗБ после првог става унесе овај:

Сви приходи сопствене имовине стечени радом једног или оба брачна друга улазе у заједничку имовину супруга.

Тако би уместо досадашња два, чл. 8. ОЗБ имао три става.

Предмети личне употребе стечени радом у току брака, ако су несразмерне вредности у односу на вредност целокупне заједничке имовине такође улазе у ову. (Др А. Прокоп, нав. Коментар, стр. 44. и 39).

У имовинску масу заједничке имовине улазе *предмети* који служе за *вршење заната или занимања*, стечени радом у току брака.

Уштећевина у новцу, стечена радом у току брака, улази у заједничку имовину, као и предмети набављени од те уштећевине.

Накнада за предмете заједничке имовине улази у заједничку имовину (осигурање, експропријација, закуп).

Једно од питања које није добило потпун одговор, јавља се у пракси, а то питање је да ли зарада супруга улази у њихову сопствену или заједничку имовину. Где спадају примања на партизанску споменицу бораца народноослободилачког рата 1941, новчана давања уз одликовања (орден), ратна пензија, ратна инвалиднина?

Пошто *зарада* представља имовину стечену радом, то она улази у заједничку имовину супруга, према чл. 8. ОЗБ.

У нашој правној литератури било је мишљења да зарада у часу стицања представља сопствену имовину. (И. Подругач, цит. чланак, стр. 208. и 209).

Др А. Прокоп заузима друго становиште, „наиме, да се овдје ради о прећутном споразуму брачних другова, према којему сваки од њих може за своје личне потребе трошити од своје зараде становити износ, примерен економским приликама и потребама брачних другова. У том случају би се зарада имала третирати као заједничка имовина, од које се изван износ препушта брачном другу прећутно на слободно располагање“. (Цит. дело и у другом издању истог, од 1959, издање „Школска књига“, Загреб).

Гледиште др А. Прокоп више одговара одредбама чл. 8. ОЗБ, али ни оно не може да егзистира без примедбе да брачни другови не препуштају један другоме део зараде, већ то право да тим делом самостално располажу произлази из саме природе брака и неопходности задовољавања личних потреба.

Примања на партизанску споменицу 1941, уз одликовања за заслуге стечене у рату (и миру ако тада дотични брачни друг није био у брачној заједници), *ратну пензију и ратну инвалиднину* не треба подвести под ст. 1, чл. 8. ОЗБ. Пошто су она резултат ратних заслуга или губитака дела тела или здравља, извршавањем обавеза према друштвеној заједници на примеран начин, а не радом, и нису резултат рада, то се не могу третирати као зарада. Стога их не треба тако ни третирати. Она не улазе у заједничку имовину, али њихов прималац има обавезу доприношења издржавању породице сразмерно својим могућностима.

Петар М. Шуковић